

**Поклик сирен. Як увага
опинилася під загрозою
зникнення**

КУПИТИ

Про книгу

Ми всі це відчуваємо — відволікання, втрату уваги, звикання зосереджуватися на неважливих речах тощо. Ми стикаємося із «телефонними зомбі» скрізь, а іноді вони — це ми. Ми із жалем дивимося на людей за столиком у ресторані, які замість спілкування «сидять» у телефонах, а потім відчуваємо дзижчання в кишені. Наше життя кардинально змінилося: протягом більшої частини історії людства межа між публічним і приватним була чіткою, принаймні теоретично. Тепер ми перебуваємо всередині визначального для епохи переходу, коли наша увага стає товарним ресурсом, який у нас витягують і від якого ми все більше відчужуємося. Як і чому це сталося, а головне — чи можна цьому продиїяти?

РОЗДІЛ 1

Поклик сирен

Почнімо оповідь із подорожі Одиссея. У дванадцятій пісні «Одіссеї» наш герой збирається покинути острів богині Кіркеї, і вона дає йому кілька порад, як уникнути небезпек у подальшій подорожі!.

— Та все ж ти послухай, — суворо наказує вона.

*Спершу сирен ти зустрінеш,
що чаром своїм нездоланим
Кожну людину чарують, яка лиш до них підпливає.
Хто до сирен несвідомо наблизиться й тільки почує
Голос їх, той вже додому не вернеться,
діти й дружина
Не побіжать уже зустріч йому,
не радітимуть шумно,
Дзвінкоголосим-бо співом сирени його зачарують,
Сидячи там на лужку; наче гори, навкруг височіють
Кості загиблих людей,
тільки шкіра на них дотліває.*

І Кіркея пропонує йому план: заліпити вуха супутників воском, щоб вони не почули сирен, і наказати їм прив'язати себе до щогли, допоки не пропливуть безпечно повз них.

Наш герой чітко дотримується вказівок. Коли пісня долинає до його вух, він наказує своїм людям звільнити його, щоб він міг піти на спів. Але, як і було наказано, команда ігнорує його, поки корабель не опиняється надто далеко, щоб почути сирен.

Це один із найпотужніших образів у західному каноні: знаючи, що чекає на нього попереду, Одиссей б'ється об щоглу, намагаючись звільнитися від пут, якими сам звелів себе скувати. Через століття цей

образ дійшов до нас як метафора для гріха й чесноти, плотських спокус і сили волі їм протистояти. Як наркоман, який викидає свої таблетки в унітаз, готуючись до прийдешньої тяги, а потім випрошує ще наркотиків. Цей образ ілюструє Фройдівську боротьбу між Его й Ід: те, чого ми хочемо, і те, чого, як нам відомо, ми не повинні, не можемо мати.

Щоразу, коли я стикався з візуалізаціями сирен, вони завжди були, важко віднайти кращого слова, сексуальні. Спокусливі. Від Шекспіра до Ральфа Еллісона й пізніше в літературі сирени найчастіше є метафорою жіночої сексуальної привабливості?. У романі Джеймса Джойса «Улісс» Блум описує коханця своєї дружини як чоловіка, який «став жертвою чарів сирени й забув про зв'язок із домом»³

З огляду на це трохи дивно узгоджувати первісне значення слова з його сучасним використанням: для опису нав'язливого виття пристрою на дахах карет швидкої допомоги та поліцейських машин. Але зв'язок між ними існує, до того ж глибокий, він є провідною ідеєю цієї книги й ключем до розуміння життя у ХХІ столітті.

От постійте трохи на розі якоїсь вулиці в будь-якому місті, й ви почувете, як повз вас пролетить спецтранспорт. Коли ви подорожуєте, то вирізняєте той звук, оскільки він є частиною сенсорної текстури інакшості, яку ви переживаєте. Тому що, де ви не були б, цей звук водночас знайомий і чужий. Чужий він, тому що в різних країнах сирена звучить дещо по-різному: протяж-но, двотонально або із чітко вираженою висотою. Але навіть якщо ви ніколи не чули її раніше, ви миттєво розумієте її призначення. В оточенні мови, якої ви, можливо, не знаєте, та їжі, якої ви ніколи не куштували, сирена — універсальна. Вона існує для того, щоб привертати нашу увагу, — і їй це вдається.

Сирену, якою ми її знаємо сьогодні, винайшов у 1799 році шотландський ерудит Джон Робісон. Він був одним із тих діячів Просвітництва, які цікавились усім — від філософії до інженерії. Спочатку Робінсон узагалі замислював пристрій як музичний інструмент, хоча в такій ролі він не прижився". Сучасних звучання та

функцій сирена набула лише наприкінці ХХІ століття. У 1880-х роках французький інженер, винахідник і творець електричних (а отже, переважно безшумних) човнів уперше використав сирени, які теж працювали від електрики, щоб запобігати нещасним випадкам на судах®. (У нього навіть був човен, який називався La Sirène.) За порівняно короткий час ця технологія поширилася й на суходолі, зокрема на пожежних машинах, витіснивши гучні дзвони, які раніше допомагали звільнити дорогу для цього транспорту?.

Що сирени з міфів, що сирени з міського вуличного ландшафту, вони однаково примушують нас звертати на них увагу всупереч нашій волі. Тепер ми постійно перебуваємо в стані, коли розум захоплений отим нав'язливим виттям, це наші реалії. Нам ніколи не звільнитися від поклику сирен.

Увага — це субстанція життя. Щомиті, коли ми не спимо, ми звертаємо увагу на щось чи то через наш свідомий вибір, чи через те, що хтось або щось підштовхнуло нас до цього. Зрештою ці миті уваги сплітаються в життя. «Мій досвід, — писав Вільям Джеймс у "Принципах психології" (The Principles of Psychology) 1890 року, — це те, на що я погоджуюся звертати увагу». Адже дедалі частіше виникає відчуття, що наш досвід — це те, на що ми не зовсім погоджувались, і повсюдність цього відчуття демонструє своєрідний злам. Наш контроль над власним розумом порушено. Наш внутрішній світ змінився в кардинально непередбачуваний спосіб. Це стосується майже кожної країни та культури на землі.

Уранці я часом сиджу на дивані зі своєю дорогоцінною молодшою донею. Їй шість, вона любить притулятися до мене із книжкою, м'яко дихаючи мені в щок, і просить почитати їй перед тим, як ми з нею підемо до школи. Її увага така незіпсована й чиста. У моєму житті немає моменту, кращого за цей. І все ж я щоразу відчуваю майже фізичний інстинкт поглянути на ту маленьку коробочку уваги в моїй кишені. Зусиллям волі я його придушую, та все ж ця коробочка, немов перстень Голума, так і манить до себе.

Те, що я досі здатен протистояти її м'якому поклику, означає, що я ще живий — цілісний, свідомий себе.

WAR BOOKS
військова література

КУПИТИ